

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt ANY TWO questions out of THREE:

खालील तीनपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा:

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 A) What skills are essential for critically analysing philosophical [15] works?

तात्त्विक कार्याचे टिकात्मक विश्लेषण करण्यासाठी आवश्यक कौशल्ये कोणती आहेत?

OR

B) How can historical and cultural contexts influence the interpretation of philosophical texts?

ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक संदर्भ तात्त्विक ग्रंथांच्या व्याख्येवर कसे परिणाम करतात?

Q.2 A) In what ways can reading philosophical texts influence one's [15] quality of life?

तात्त्विक ग्रंथ वाचन केल्यास व्यक्तीच्या जीवनाची गुणवत्ता कशी प्रभावित होऊ शकते?

OR

B) How does contemporary philosophical discourse differ from classical philosophical arguments?

समकालीन तात्त्विक चर्चा पारंपारिक तात्त्विक वादांपासून कशी भिन्न आहे?

Q.3

Write short notes on: (ANY THREE)

टीपा लिहा: (कोणतेही तीन)

[15]

A) Philosophical ideas lead to personal or societal change.
तात्त्विक विचारांमुळे वैयक्तिक किंवा सामाजिक बदल होतात.B) The criteria for selecting philosophical books for academic reading.
वाचनासाठी तात्त्विक पुस्तक निवडण्याचे निकष.C) Contemporary issues that philosophy addresses today.
सांप्रत काळात तत्त्वज्ञानाने हाताळलेली समकालीन समस्या.D) Methods to engage effectively with philosophical texts.
तात्त्विक ग्रंथांशी प्रभावीपणे संवाद साधण्याच्या पद्धती.

४३०४०२

Page 2 of 2

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt ANY TWO questions out of THREE:

खालील तीनपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा:

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 A) What skills are essential for critically analysing philosophical [15] works?

तात्त्विक कार्याचे टिकात्मक विश्लेषण करण्यासाठी आवश्यक कौशल्ये कोणती आहेत?

OR

B) How can historical and cultural contexts influence the interpretation of philosophical texts?

ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक संदर्भ तात्त्विक ग्रंथांच्या व्याख्येवर कसे परिणाम करतात?

Q.2 A) In what ways can reading philosophical texts influence one's [15] quality of life?

तात्त्विक ग्रंथ वाचन केल्यास व्यक्तीच्या जीवनाची गुणवत्ता कशी प्रभावित होऊ शकते?

OR

B) How does contemporary philosophical discourse differ from classical philosophical arguments?

समकालीन तात्त्विक चर्चा पारंपारिक तात्त्विक वादांपासून कशी भिन्न आहे?

Q.3

Write short notes on: (ANY THREE)

टीपा लिहा: (कोणतेही तीन)

[15]

A) Philosophical ideas lead to personal or societal change.
तात्त्विक विचारांमुळे वैयक्तिक किंवा सामाजिक बदल होतात.B) The criteria for selecting philosophical books for academic reading.
वाचनासाठी तात्त्विक पुस्तक निवडण्याचे निकष.C) Contemporary issues that philosophy addresses today.
सांप्रत काळात तत्त्वज्ञानाने हाताळलेली समकालीन समस्या.D) Methods to engage effectively with philosophical texts.
तात्त्विक ग्रंथांशी प्रभावीपणे संवाद साधण्याच्या पद्धती.

४३०४०२

Page 2 of 2

(P.T.O)

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 Fill in the Blanks and rewrite the sentence: [12]

- i) _____ was used to manufacture textiles in the Harappan Civilization.
- ii) _____ is the site of horse remains in IVC.
- iii) Vedic Age is also known as _____.
- iv) Soma Mandala is a part of which Mandala _____.
- v) Purusha sukt a (containing varnashrama) is a part of which Mandala _____.
- vi) King Porus' territory extended between _____ and _____.
- vii) _____ metal was used to make the dancing girl.
- viii) _____ is the birth place of Buddha.
- ix) Persian invasions brought the _____ script to India.
- x) Atharwasveda is a book on _____.
- xi) _____ were the dwelling place of Buddhist monks.
- xii) Kalibangan is a site where _____ are found.

Q.2 Answer ANY ONE out of two: [12]

- i) The Harappan Civilisation has no literary evidence and the Vedic age hardly has any archaeological evidence. How does this pose as a problem in constructing history?
- ii) Explain the narrative of Southern India given by Arabic travellers.

Q.3 Answer ANY ONE out of two: [12]

- i) The Harappans were not an artistic people. Comment.
- ii) Critically Examine the Aryan Invasion Theory.

Q.4 Answer ANY ONE out of two: [12]

- i) Examine the historiography of the Vedic age.
- ii) The origin of 'ganas' is viewed as a reaction to the socio-political pattern of the Vedic Age. Analyse.

Q.5 Write Short Notes: (Answer ANY THREE) [12]

- i) Ajivaka Sect
- ii) Economic Life of IVC
- iii) Mother Goddess and Dancing Girl
- iv) Buddhism and Women
- v) Philosophy of Jainism

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **Attempt ANY TWO questions out of THREE.**
 खालील तीनपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.
 प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 a) What is the definition of Yoga philosophy?
 योग तत्त्वज्ञानाची व्याख्या काय आहे?

[15]

OR

b) Discuss the concept of Ahimsa of Yoga philosophy.
 योग तत्त्वज्ञानातील अहिंसेच्या संकल्पनेची चर्चा करा.

Q.2 a) What is the definition of Asana in Yoga philosophy?
 योग तत्त्वज्ञानात आसनाची व्याख्या काय आहे?

[15]

OR

b) What is the significance of Asanas in the practice of Yoga?
 योगाच्या सरावात आसनांचे महत्त्व काय आहे?

Q.3 **Write short notes on: (ANY THREE)**
 टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

[15]

a) Yama and Niyama enhance the practice of Asanas.
 यम आणि नियम आसनांचा सराव सुधारतात.
 b) The role of meditation in conjunction with Asanas.
 आसनांसह ध्यानाची भूमिका.
 c) The Concept of Asteya in Yoga Philosophy.
 योग तत्त्वज्ञानात अस्तेयची संकल्पना.
 d) challenges do practitioners face when following Yama and Niyama
 यम आणि नियमांचे पालन करताना सराव करणाऱ्यांना येणारी आव्हाने

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **Attempt ANY TWO questions out of THREE.**
 खालील तीनपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.
 प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 a) What is the definition of Yoga philosophy?
 योग तत्त्वज्ञानाची व्याख्या काय आहे?

[15]

OR

b) Discuss the concept of Ahimsa of Yoga philosophy.
 योग तत्त्वज्ञानातील अहिंसेच्या संकल्पनेची चर्चा करा.

Q.2 a) What is the definition of Asana in Yoga philosophy?
 योग तत्त्वज्ञानात आसनाची व्याख्या काय आहे?

[15]

OR

b) What is the significance of Asanas in the practice of Yoga?
 योगाच्या सरावात आसनांचे महत्त्व काय आहे?

Q.3 **Write short notes on: (ANY THREE)**
 टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

[15]

a) Yama and Niyama enhance the practice of Asanas.
 यम आणि नियम आसनांचा सराव सुधारतात.
 b) The role of meditation in conjunction with Asanas.
 आसनांसह ध्यानाची भूमिका.
 c) The Concept of Asteya in Yoga Philosophy.
 योग तत्त्वज्ञानात अस्तेयची संकल्पना.
 d) challenges do practitioners face when following Yama and Niyama
 यम आणि नियमांचे पालन करताना सराव करणाऱ्यांना येणारी आव्हाने

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions out of **THREE**.
 तीन पैकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.
 प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 **Attempt ANY ONE of the following:** [15]**खालीलपैकी कोणतेही एक प्रश्न सोडवा:**

A) Explain the different types of agriculture.
 शेतीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 B) Briefly explain the International Year of Millets
 आंतरराष्ट्रीय तृणधान्य वर्ष थोडक्यात स्पष्ट करा

Q.2 **Attempt ANY ONE of the following:** [15]**खालीलपैकी कोणतेही एक प्रश्न सोडवा:**

A) Discuss the role and functions of NABARD.
 नाबार्डची भूमिका आणि कार्य स्पष्ट करा.
 B) Explain the Pradhan Mantri Fasal Bima Yojana (PMFBY) scheme.
 प्रधानमंत्री फसल विमा योजना (PMFBY) स्पष्ट करा.

Q.3 **Write Short Notes on: (Any TWO)** [15]**टीपा लिहा: (कोणत्याही दोन)**

A) Mixed Cropping	मिश्र पीक
B) e-NAM	ई-नाम
C) MGNREGA Scheme	मनरेगा योजना
D) PM KISAN– 2019 Scheme	पीएम किसान - २०१९ योजना

Time: 01 hr Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions out of **THREE**.
 तीन पैकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.
 प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 **Attempt ANY ONE of the following:** [15]**खालीलपैकी कोणतेही एक प्रश्न सोडवा:**

A) Explain the different types of agriculture.
 शेतीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 B) Briefly explain the International Year of Millets
 आंतरराष्ट्रीय तृणधान्य वर्ष थोडक्यात स्पष्ट करा

Q.2 **Attempt ANY ONE of the following:** [15]**खालीलपैकी कोणतेही एक प्रश्न सोडवा:**

A) Discuss the role and functions of NABARD.
 नाबार्डची भूमिका आणि कार्य स्पष्ट करा.
 B) Explain the Pradhan Mantri Fasal Bima Yojana (PMFBY) scheme.
 प्रधानमंत्री फसल विमा योजना (PMFBY) स्पष्ट करा.

Q.3 **Write Short Notes on: (Any TWO)** [15]**टीपा लिहा: (कोणत्याही दोन)**

A) Mixed Cropping	मिश्र पीक
B) e-NAM	ई-नाम
C) MGNREGA Scheme	मनरेगा योजना
D) PM KISAN– 2019 Scheme	पीएम किसान - २०१९ योजना

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions.

कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Define environmental justice and explain why it is a social and [15] political issue, not just an environmental one. Discuss how the unequal distribution of environmental burdens and benefits challenges traditional notions of citizenship and civic responsibility.

पर्यावरणीय न्यायाची व्याख्या करा आणि तो केवळ पर्यावरणीय मुद्दा नसून सामाजिक आणि राजकीय मुद्दा का आहे ते स्पष्ट करा. पर्यावरणीय भार आणि फायद्यांचे असमान वितरण नागरिकत्व आणि नागरी जबाबदारीच्या पारंपारिक संकल्पनांना कसे आव्हान देते यावर चर्चा करा.

Q.2 From a sociological perspective, analyze the interconnections [15] between the global challenges of water scarcity, soil degradation, and climate change. Discuss how these environmental issues are shaped by social factors like economic systems, consumption patterns, and power inequalities

समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून, पाण्याची कमतरता, मातीचा न्हास आणि हवामान बदल या जागतिक आव्हानांमधील परस्परसंबंधांचे विश्लेषण करा. आर्थिक व्यवस्था, वापर पद्धती आणि वीज असमानता यासारख्या सामाजिक घटकांमुळे या पर्यावरणीय समस्या कशा आकार घेतात यावर चर्चा करा.

Q.3 **Write short notes: (ANY TWO)** [15]

टीप लिहा: (कोणत्याही दोन)

A) Structural barriers to sustainability

टिकाऊपणासाठी स्ट्रक्चरल अडथळे

B) Cultural values and norms

सांस्कृतिक मूल्ये आणि नियम

C) Narrate the key events and circumstances surrounding the 26/7 Mumbai floods of 2005.

२००५ च्या २६/७ मुंबई पुराच्या आसपासच्या प्रमुख घटना आणि परिस्थिती सांगा.

D) Explain the concept of genetically modified (GM) foods, including the technology used to create them and the primary benefits for producers.

अनुवांशिकरित्या सुधारित (GM) अन्नपदार्थाची संकल्पना स्पष्ट करा, ज्यामध्ये ते तयार करण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या तंत्रज्ञानाचा आणि उत्पादकांना होणाऱ्या प्राथमिक फायद्यांचा समावेश आहे. हे स्पष्ट करा.

४३०४०२

Page 2 of 2

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions.

कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Define environmental justice and explain why it is a social and [15] political issue, not just an environmental one. Discuss how the unequal distribution of environmental burdens and benefits challenges traditional notions of citizenship and civic responsibility.

पर्यावरणीय न्यायाची व्याख्या करा आणि तो केवळ पर्यावरणीय मुद्दा नसून सामाजिक आणि राजकीय मुद्दा का आहे ते स्पष्ट करा. पर्यावरणीय भार आणि फायद्यांचे असमान वितरण नागरिकत्व आणि नागरी जबाबदारीच्या पारंपारिक संकल्पनांना कसे आव्हान देते यावर चर्चा करा.

Q.2 From a sociological perspective, analyze the interconnections [15] between the global challenges of water scarcity, soil degradation, and climate change. Discuss how these environmental issues are shaped by social factors like economic systems, consumption patterns, and power inequalities

समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून, पाण्याची कमतरता, मातीचा न्हास आणि हवामान बदल या जागतिक आव्हानांमधील परस्परसंबंधांचे विश्लेषण करा. आर्थिक व्यवस्था, वापर पद्धती आणि वीज असमानता यासारख्या सामाजिक घटकांमुळे या पर्यावरणीय समस्या कशा आकार घेतात यावर चर्चा करा.

Q.3 **Write short notes: (ANY TWO)** [15]

टीप लिहा: (कोणत्याही दोन)

A) Structural barriers to sustainability

टिकाऊपणासाठी स्ट्रक्चरल अडथळे

B) Cultural values and norms

सांस्कृतिक मूल्ये आणि नियम

C) Narrate the key events and circumstances surrounding the 26/7 Mumbai floods of 2005.

२००५ च्या २६/७ मुंबई पुराच्या आसपासच्या प्रमुख घटना आणि परिस्थिती सांगा.

D) Explain the concept of genetically modified (GM) foods, including the technology used to create them and the primary benefits for producers.

अनुवांशिकरित्या सुधारित (GM) अन्नपदार्थाची संकल्पना स्पष्ट करा, ज्यामध्ये ते तयार करण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या तंत्रज्ञानाचा आणि उत्पादकांना होणाऱ्या प्राथमिक फायद्यांचा समावेश आहे. हे स्पष्ट करा.

४३०४०२

Page 2 of 2

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hour

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Write short notes on the following: (ANY TWO)** [10]

- a) Importance of English as an international language
- b) Varieties of English
- c) Oral Communication
- d) Body Language

Q.2 **Read the passage given below and answer the questions [15] that follow:**

Elizabeth Barrett was born in Durham England in 1806, the first daughter of affluent parents who owned sugar plantations in Jamaica. She was home-schooled and read voraciously in history, philosophy and literature. Young Elizabeth learned Hebrew in order to read original Bible texts and Greek in order to read original Greek drama & philosophy. She began writing poems when she was 12 years old, though she did not publish her first collection for another twenty years.

Elizabeth Barrett developed a serious respiratory ailment by age 15 and a horse riding accident shortly thereafter left her with a serious spinal injury. These two health problems remained with her all of her life.

In 1828 her mother died and four years later the family business faltered and her father sold the Durham estate and moved the family business faltered and her father sold the Durham estate and moved the family to a coastal town. He was stern, protective, and even tyrannical and forbid any of his children to marry. In 1833 Elizabeth published her first work, a translation of Prometheus Bound by the Greek dramatist Aeschylus.

A few years later her father began sending Elizabeth's younger brothers and sisters to Jamaica to help with the family business. Elizabeth was distressed because she openly opposed slavery in Jamaica and on the family plantations and because she did not want her siblings sent away.

In 1838 she wrote and published The Seraphim and Other Poems and a collection in 1844 simply titled, Poems. In one of the poems she praised one of the works of Robert Browning, which gained his attention. Her growing love for Robert was expressed in the Sonnets from the Portuguese which were eventually published in 1850. These love poems allowed

Elizabeth to escape from the oppression of her father and the depression of her reclusive existence. Her father strongly opposed the relationship so she kept her love affair a secret as long as possible. The couple eloped in 1846 and her father never forgave her or spoke to her thereafter.

In her other works she addressed Italian political topics and some other unpopular subjects, such as slavery, child labour, male domination, and a woman's right to intellectual freedom. Through her popularity decreased as a result of these choices, she was read and heard and recognized throughout Europe. She died in Florence in 1861.

- i) What is the possible meaning of "affluent" in the opening [01] sentence? Write a one word answer.
- ii) Mention the two health problems that remained with Elizabeth all [01] of her life.
- iii) Why was Elizabeth distressed? [01]
- iv) How did Elizabeth find a way out of her father's oppression? [01]
- v) The last paragraph lists some of the causes for which Elizabeth [02] wrote in her work other than poetry. Name all of them.
- vi) Add a question tag to each of the following statements: [02]
  - a) They tricked us, _____?
  - b) You couldn't finish the puzzle, _____?
- vii) a) Write the synonyms of: [01]
Forbid _____
b) Write the antonym of: [01]
love _____

Q.3 **Answer of the following questions: (ANY ONE)** [10]

- A) Write an application in response to the following advertisement:
 "Wanted a sales representative for a reputed company in Mumbai, with experience of 'House to House' sale. The candidate should be able to speak English, Hindi and Marathi fluently. Apply with Bio-Data to box No: 422, The Times of India, Mumbai- 400001."
- B) The residential area where you live experiences severe water logging problem every year during the rainy seasons leading to chromic health and sanitation issues. Despite repeated appeals to the authorities, the situation remains the same. Draft a RTI petition to the Municipal Corporation inquiring into the delay in any action being taken.

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hour

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Write short notes on the following: (ANY TWO)** [10]

- a) Importance of English as an international language
- b) Varieties of English
- c) Oral Communication
- d) Body Language

Q.2 **Read the passage given below and answer the questions [15] that follow:**

Elizabeth Barrett was born in Durham England in 1806, the first daughter of affluent parents who owned sugar plantations in Jamaica. She was home-schooled and read voraciously in history, philosophy and literature. Young Elizabeth learned Hebrew in order to read original Bible texts and Greek in order to read original Greek drama & philosophy. She began writing poems when she was 12 years old, though she did not publish her first collection for another twenty years.

Elizabeth Barrett developed a serious respiratory ailment by age 15 and a horse riding accident shortly thereafter left her with a serious spinal injury. These two health problems remained with her all of her life.

In 1828 her mother died and four years later the family business faltered and her father sold the Durham estate and moved the family business faltered and her father sold the Durham estate and moved the family to a coastal town. He was stern, protective, and even tyrannical and forbid any of his children to marry. In 1833 Elizabeth published her first work, a translation of Prometheus Bound by the Greek dramatist Aeschylus.

A few years later her father began sending Elizabeth's younger brothers and sisters to Jamaica to help with the family business. Elizabeth was distressed because she openly opposed slavery in Jamaica and on the family plantations and because she did not want her siblings sent away.

In 1838 she wrote and published The Seraphim and Other Poems and a collection in 1844 simply titled, Poems. In one of the poems she praised one of the works of Robert Browning, which gained his attention. Her growing love for Robert was expressed in the Sonnets from the Portuguese which were eventually published in 1850. These love poems allowed

Elizabeth to escape from the oppression of her father and the depression of her reclusive existence. Her father strongly opposed the relationship so she kept her love affair a secret as long as possible. The couple eloped in 1846 and her father never forgave her or spoke to her thereafter.

In her other works she addressed Italian political topics and some other unpopular subjects, such as slavery, child labour, male domination, and a woman's right to intellectual freedom. Through her popularity decreased as a result of these choices, she was read and heard and recognized throughout Europe. She died in Florence in 1861.

- i) What is the possible meaning of "affluent" in the opening [01] sentence? Write a one word answer.
- ii) Mention the two health problems that remained with Elizabeth all [01] of her life.
- iii) Why was Elizabeth distressed? [01]
- iv) How did Elizabeth find a way out of her father's oppression? [01]
- v) The last paragraph lists some of the causes for which Elizabeth [02] wrote in her work other than poetry. Name all of them.
- vi) Add a question tag to each of the following statements: [02]
  - a) They tricked us, _____?
  - b) You couldn't finish the puzzle, _____?
- vii) a) Write the synonyms of: [01]
Forbid _____
b) Write the antonym of: [01]
love _____

Q.3 **Answer of the following questions: (ANY ONE)** [10]

- A) Write an application in response to the following advertisement:
 "Wanted a sales representative for a reputed company in Mumbai, with experience of 'House to House' sale. The candidate should be able to speak English, Hindi and Marathi fluently. Apply with Bio-Data to box No: 422, The Times of India, Mumbai- 400001."
- B) The residential area where you live experiences severe water logging problem every year during the rainy seasons leading to chromic health and sanitation issues. Despite repeated appeals to the authorities, the situation remains the same. Draft a RTI petition to the Municipal Corporation inquiring into the delay in any action being taken.

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions from the following.
खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
2) **Attempt Sub-Question A or B from Q1 and Q2.**
प्रश्न १ आणि प्रश्न २ मध्युन उपप्रश्न अ किंवा ब सोडवा.
3) Figures to the right indicate full marks.
उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात
4) Do not write anything except seat no. on the question paper.
प्रश्न पत्रिकेवर आसन क्रमांका व्यतिरिक्त दुसरे काही लिहू नये.

Q.1 A) What is democratic awareness? Explain its need and significance. [15]
लोकशाही विषयी जागरूकता म्हणजे काय? त्याची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

OR

B) Write a detail note on Legal literacy and its significance. [15]
कायदेशीर साक्षरता आणि त्याचे महत्त्व यावर सविस्तर टीप लिहा.

Q.2 A) Discuss the meaning and significance of public interest litigation [15] in detail.
जनहित याचिकेचा अर्थ आणि महत्त्व यावर सविस्तर चर्चा करा.

OR

B) Explain the role of police in administration of law. [15]
कायद्याच्या अंमलबजावणीत पोलिसांची भूमिका स्पष्ट करा.

Q.3 Write Short Notes (ANY THREE) [15]
टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

A) Lokayukta	लोकायुक्त
B) Legal aid	कायदेशीर मदत
C) Supreme Court	सर्वोच्च न्यायालय
D) Types of law	कायद्याचे प्रकार

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions from the following.
खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
2) **Attempt Sub-Question A or B from Q1 and Q2.**
प्रश्न १ आणि प्रश्न २ मध्युन उपप्रश्न अ किंवा ब सोडवा.
3) Figures to the right indicate full marks.
उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात
4) Do not write anything except seat no. on the question paper.
प्रश्न पत्रिकेवर आसन क्रमांका व्यतिरिक्त दुसरे काही लिहू नये.

Q.1 A) What is democratic awareness? Explain its need and significance. [15]
लोकशाही विषयी जागरूकता म्हणजे काय? त्याची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

OR

B) Write a detail note on Legal literacy and its significance. [15]
कायदेशीर साक्षरता आणि त्याचे महत्त्व यावर सविस्तर टीप लिहा.

Q.2 A) Discuss the meaning and significance of public interest litigation [15] in detail.
जनहित याचिकेचा अर्थ आणि महत्त्व यावर सविस्तर चर्चा करा.

OR

B) Explain the role of police in administration of law. [15]
कायद्याच्या अंमलबजावणीत पोलिसांची भूमिका स्पष्ट करा.

Q.3 Write Short Notes (ANY THREE) [15]
टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

A) Lokayukta	लोकायुक्त
B) Legal aid	कायदेशीर मदत
C) Supreme Court	सर्वोच्च न्यायालय
D) Types of law	कायद्याचे प्रकार

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions out of **THREE**.

तीन ऐकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Attempt ANY TWO question of the following: [15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) What are the merits-demerits of Mode?

बहुलकाचे गुण - दोष काय कोणते आहेत?

B) Calculate the median for the following observations:

Weights (in kg)	12	17	30	23	15	18	10
-----------------	----	----	----	----	----	----	----

खालील दिलेल्या निरीक्षणांवरून मध्यक काढा:

वजन (किलो)	१२	१७	३०	२३	१५	१८	१०
---------------	----	----	----	----	----	----	----

C) Discuss the general rules for constructing a graph.

आलेख तयार करण्यासाठी आवश्यक सामान्य नियमांची चर्चा करा.

Q.2 Attempt ANY TWO question of the following: [15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) Discuss the various departments of the Ministry of Finance and data provided by them.

वित्त मंत्रालयाच्या विविध विभागांची आणि त्यांनी दिलेल्या माहितीची चर्चा करा.

B) Discuss the different departments and publications published by Ministry of Commerce and Industry.

वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालयाच्या विविध विभाग आणि त्यांनी प्रकाशित केलेली प्रकाशने यावर चर्चा करा.

C) Describe the organisational structure and publications published by Ministry of Corporate Affairs.

कॉर्पोरेट व्यवहार मंत्रालय संघटनात्मक रचनेची आणि त्यांनी प्रकाशित केलेल्या प्रकाशनांचे वर्णन करा.

Q.3 Write Short Notes on: (Any TWO) [15]

टीपा लिहा: (कोणत्याही दोन)

A) Quantitative data

गुणात्मक सामुद्री (डेटा)

B) Pie chart

वर्तुळ आलेख

C) Organizational structure of Reserve Bank of India

रिझर्व्ह बँकेची संघटनात्मक रचना

D) Census of India

भारतीय जनगणना

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions out of **THREE**.

तीन ऐकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Attempt ANY TWO question of the following: [15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) What are the merits-demerits of Mode?

बहुलकाचे गुण - दोष काय कोणते आहेत?

B) Calculate the median for the following observations:

Weights (in kg)	12	17	30	23	15	18	10
-----------------	----	----	----	----	----	----	----

खालील दिलेल्या निरीक्षणांवरून मध्यक काढा:

वजन (किलो)	१२	१७	३०	२३	१५	१८	१०
---------------	----	----	----	----	----	----	----

C) Discuss the general rules for constructing a graph.

आलेख तयार करण्यासाठी आवश्यक सामान्य नियमांची चर्चा करा.

Q.2 Attempt ANY TWO question of the following: [15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) Discuss the various departments of the Ministry of Finance and data provided by them.

वित्त मंत्रालयाच्या विविध विभागांची आणि त्यांनी दिलेल्या माहितीची चर्चा करा.

B) Discuss the different departments and publications published by Ministry of Commerce and Industry.

वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालयाच्या विविध विभाग आणि त्यांनी प्रकाशित केलेली प्रकाशने यावर चर्चा करा.

C) Describe the organisational structure and publications published by Ministry of Corporate Affairs.

कॉर्पोरेट व्यवहार मंत्रालय संघटनात्मक रचनेची आणि त्यांनी प्रकाशित केलेल्या प्रकाशनांचे वर्णन करा.

Q.3 Write Short Notes on: (Any TWO) [15]

टीपा लिहा: (कोणत्याही दोन)

A) Quantitative data

गुणात्मक सामुद्री (डेटा)

B) Pie chart

वर्तुळ आलेख

C) Organizational structure of Reserve Bank of India

रिझर्व्ह बँकेची संघटनात्मक रचना

D) Census of India

भारतीय जनगणना

FYBA-I-REG-NEP-OCT-2025- Environmental Management and Sustainable Development

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **All** questions are **Compulsory**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर आसन क्रमांक वगळता काहीही लिहू नका.

Q.1 **Answer the following question: (ANY THREE)**
खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणतेही तीन)

[30]

1) Explain Food Web in detail.

अन्नजाळे बद्दल सविस्तर माहिती द्या.

2) Write advantages and disadvantages of Nuclear energy.

अणुऊर्जेचे फायदे आणि तोटे लिहा.

3) What are the impacts of Population growth on Environment?

लोकसंख्या वाढीचा पर्यावरणावर काय परिणाम होतो?

4) Describe the causes, effects, and measures of Water pollution.

जल प्रदूषणाची कारणे, परिणाम आणि उपाय लिहा.

FYBA-I-REG-NEP-OCT-2025- Environmental Management and Sustainable Development

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **All** questions are **Compulsory**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर आसन क्रमांक वगळता काहीही लिहू नका.

Q.1 **Answer the following question: (ANY THREE)**
खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणतेही तीन)

[30]

1) Explain Food Web in detail.

अन्नजाळे बद्दल सविस्तर माहिती द्या.

2) Write advantages and disadvantages of Nuclear energy.

अणुऊर्जेचे फायदे आणि तोटे लिहा.

3) What are the impacts of Population growth on Environment?

लोकसंख्या वाढीचा पर्यावरणावर काय परिणाम होतो?

4) Describe the causes, effects, and measures of Water pollution.

जल प्रदूषणाची कारणे, परिणाम आणि उपाय लिहा.

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Explain the Following Concept in detail: (ANY THREE) [12]

खालील संकल्पना स्पष्ट करा: (कोणतेही तीन)

- A) What is a knowledge system?
ज्ञान प्रणाली म्हणजे काय?
- B) Why is there a need to revisit ancient Indian traditions?
प्राचीन भारतीय परंपरा पुन्हा पाहण्याची गरज का आहे?
- C) How is IKS relevant in today's world?
आजच्या काळात भारतीय ज्ञान प्रणाली कशी उपयुक्त आहे?
- D) What was the role of Gurukul in ancient India?
प्राचीन भारतात गुरुकुलाची भूमिका काय होती?
- E) Describe the water management system at Kanheri.
कान्हेरीतील जल व्यवस्थापन प्रणालीचे वर्णन करा.

Q.2 Explain the Following Concept in detail: (ANY THREE) [12]

खालील संकल्पना स्पष्ट करा: (कोणतेही तीन)

- A) What is Ayurveda and what are its basic principles?
आयुर्वेद म्हणजे काय आणि त्याची मूलभूत तत्वे कोणती आहेत?
- B) How was alchemy practiced in ancient India?
प्राचीन भारतात रसायनशास्त्र कसे वापरले जात होते?
- C) What is Arthashastra and who wrote it?
अर्थशास्त्र म्हणजे काय आणि ते कोणी लिहिले?
- D) What is the significance of the Tridosha theory in Ayurveda?
आयुर्वेदातील त्रिदोष सिद्धांताचे महत्त्व काय आहे?
- E) What role did mathematics play in ancient Indian architecture and astronomy?
प्राचीन भारतीय स्थापत्यकला आणि खगोलशास्त्रात गणिताची काय भूमिका होती?

Q.3 **Write Short Note: (ANY TWO)** [06]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टीप लिहा:

- A) Indian Aesthetics (Rasa theory)
भारतीय सौंदर्यशास्त्र
- B) The main principles of Krishi Shastra
कृषि शास्त्राच्या मुख्य तत्व नियम
- C) The common sports played in ancient India
प्राचीन भारतात खेळले जाणारे खेळ
- D) The importance of Yoga in the Indian Knowledge System.
भारतीय ज्ञान परंपरेत योगाचे महत्त्व.
- E) The importance of soil in agriculture
शेतीमध्ये मातीचे महत्त्व

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Explain the Following Concept in detail: (ANY THREE) [12]

खालील संकल्पना स्पष्ट करा: (कोणतेही तीन)

- A) What is a knowledge system?
ज्ञान प्रणाली म्हणजे काय?
- B) Why is there a need to revisit ancient Indian traditions?
प्राचीन भारतीय परंपरा पुन्हा पाहण्याची गरज का आहे?
- C) How is IKS relevant in today's world?
आजच्या काळात भारतीय ज्ञान प्रणाली कशी उपयुक्त आहे?
- D) What was the role of Gurukul in ancient India?
प्राचीन भारतात गुरुकुलाची भूमिका काय होती?
- E) Describe the water management system at Kanheri.
कान्हेरीतील जल व्यवस्थापन प्रणालीचे वर्णन करा.

Q.2 Explain the Following Concept in detail: (ANY THREE) [12]

खालील संकल्पना स्पष्ट करा: (कोणतेही तीन)

- A) What is Ayurveda and what are its basic principles?
आयुर्वेद म्हणजे काय आणि त्याची मूलभूत तत्वे कोणती आहेत?
- B) How was alchemy practiced in ancient India?
प्राचीन भारतात रसायनशास्त्र कसे वापरले जात होते?
- C) What is Arthashastra and who wrote it?
अर्थशास्त्र म्हणजे काय आणि ते कोणी लिहिले?
- D) What is the significance of the Tridosha theory in Ayurveda?
आयुर्वेदातील त्रिदोष सिद्धांताचे महत्त्व काय आहे?
- E) What role did mathematics play in ancient Indian architecture and astronomy?
प्राचीन भारतीय स्थापत्यकला आणि खगोलशास्त्रात गणिताची काय भूमिका होती?

Q.3 **Write Short Note: (ANY TWO)** [06]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टीप लिहा:

- A) Indian Aesthetics (Rasa theory)
भारतीय सौंदर्यशास्त्र
- B) The main principles of Krishi Shastra
कृषि शास्त्राच्या मुख्य तत्त्व नियम
- C) The common sports played in ancient India
प्राचीन भारतात खेळले जाणारे खेळ
- D) The importance of Yoga in the Indian Knowledge System.
भारतीय ज्ञान परंपरेत योगाचे महत्त्व.
- E) The importance of soil in agriculture
शेतीमध्ये मातीचे महत्त्व

FYBA-I-ATKT-NEP-OCT-2025-Indian Constitution

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Figures to the right indicate full marks.
2) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Answer the following question: (ANY THREE)** [30]

- 1) Describe salient features of Indian Constitution.
- 2) Write Implementation of the Directive Principles.
- 3) Discuss feature of Public Interest Litigation.
- 4) Write powers and functions of High Court.

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Figures to the right indicate full marks.
2) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Answer the following question: (ANY THREE)** [30]

- 1) Describe salient features of Indian Constitution.
- 2) Write Implementation of the Directive Principles.
- 3) Discuss feature of Public Interest Litigation.
- 4) Write powers and functions of High Court.

ଓଡ଼ିଆ

ଓଡ଼ିଆ

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Answer ANY ONE out of the following:** [10]

A) What are the core eligibility criteria for UPSC examinations, and how do they ensure a broad pool of candidates while maintaining a standard?
 B) Compare and contrast the exam patterns of the MPSC and Staff Selection Examinations, highlighting any key differences in their structure or focus.

Q.2 **Answer ANY ONE out of the following:** [10]

A) What constitutes "Quality Study Material," and how can a candidate differentiate it from a random collection of resources?
 B) Explain why taking regular Mock Tests is a crucial technique for effective learning and how it helps a candidate assess their progress and identify weaknesses.

Q.3 **Write short notes: (Answer ANY THREE)** [10]

A) The role of competitive examinations in public service
 B) Purpose of the Preliminary and Main stages of the CSE
 C) Data Interpretation as an analytical skill
 D) The importance of Time Management
 E) Strategic preparation for Current Affairs

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Answer ANY ONE out of the following:** [10]

A) What are the core eligibility criteria for UPSC examinations, and how do they ensure a broad pool of candidates while maintaining a standard?
 B) Compare and contrast the exam patterns of the MPSC and Staff Selection Examinations, highlighting any key differences in their structure or focus.

Q.2 **Answer ANY ONE out of the following:** [10]

A) What constitutes "Quality Study Material," and how can a candidate differentiate it from a random collection of resources?
 B) Explain why taking regular Mock Tests is a crucial technique for effective learning and how it helps a candidate assess their progress and identify weaknesses.

Q.3 **Write short notes: (Answer ANY THREE)** [10]

A) The role of competitive examinations in public service
 B) Purpose of the Preliminary and Main stages of the CSE
 C) Data Interpretation as an analytical skill
 D) The importance of Time Management
 E) Strategic preparation for Current Affairs

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Attempt ANY ONE out of the following:** [10]

A) What is the scope of Indian archaeology?
 B) Explain the concept of stratigraphy using a suitable example from an excavation site.

Q.2 **Attempt ANY ONE out of the following:** [10]

A) What technological and social changes define the Neolithic period? Discuss this with reference to the site of Mehrgarh.
 B) Explain the importance of pottery as an artifact for dating and understanding ancient cultures.

Q.3 **Write short notes: (Attempt ANY THREE)** [10]

A) Significance of Bhimbetka
 B) Relative and Absolute dating methods
 C) Burzahom culture
 D) Lower Paleolithic tool technology
 E) Ecofacts

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Attempt ANY ONE out of the following:** [10]

A) What is the scope of Indian archaeology?
 B) Explain the concept of stratigraphy using a suitable example from an excavation site.

Q.2 **Attempt ANY ONE out of the following:** [10]

A) What technological and social changes define the Neolithic period? Discuss this with reference to the site of Mehrgarh.
 B) Explain the importance of pottery as an artifact for dating and understanding ancient cultures.

Q.3 **Write short notes: (Attempt ANY THREE)** [10]

A) Significance of Bhimbetka
 B) Relative and Absolute dating methods
 C) Burzahom culture
 D) Lower Paleolithic tool technology
 E) Ecofacts

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1

Answer ANY TWO of the following:

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

a) Discuss descriptive ethics and normative ethics.

वर्णनात्मक नैतिकता आणि मानक नीतिशास्त्रांची चर्चा करा.

b) What is Philosophy and what are branches of philosophy?

तत्वज्ञान म्हणजे काय आणि तत्वज्ञानाच्या शाखा कोणत्या?

c) Elaborate Ethical relativism as a concept.

नैतिक सापेक्षतावाद एक संकल्पना म्हणून विस्तृत करा.

[12]

Q.3

Answer ANY TWO of the following:

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

a) What is ethics according to Socrates?

सॉक्रेटिसच्या मते नीतिशास्त्र म्हणजे काय?

b) Elaborate Plato's Cardinal virtues.

प्लेटोचे मुख्य गुण विस्तृत करा.

c) How does Aristotle define virtue in terms of character?

ॲरिस्टॉटलने सद्गुणाचे वर्णन चारित्र्याच्या संदर्भात कसे केले आहे?

[12]

Q.2

Answer ANY TWO of the following:

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

a) What is the State of Sthitha Prajna as stated in Gita.

गीतेमध्ये सांगितल्याप्रमाणे स्थित प्रजाची अवस्था काय आहे.

b) Explain Dharma as a Philosophy of detachment?

अलिप्ततेचे तत्वज्ञान म्हणून धर्माचे स्पष्टीकरण करा?

c) Describe Rta and Rna.

Rta आणि Rna चे वर्णन करा.

[12]

Q.6

Write short notes on: (ANY THREE)

टीपा लिहा: (कोणतेही तीन)

a) Nishkama Karma yoga

निष्काम कर्म योग

b) Write a note on ethical relativism

नैतिक सापेक्षतावादावर एक टीप लिहा

c) Determinism

निर्धारवाद

d) Purusharthas

पुरुषार्थ

[12]

(P.T.O)

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1

Answer ANY TWO of the following:

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

a) Discuss descriptive ethics and normative ethics.

वर्णनात्मक नैतिकता आणि मानक नीतिशास्त्रांची चर्चा करा.

b) What is Philosophy and what are branches of philosophy?

तत्वज्ञान म्हणजे काय आणि तत्वज्ञानाच्या शाखा कोणत्या?

c) Elaborate Ethical relativism as a concept.

नैतिक सापेक्षतावाद एक संकल्पना म्हणून विस्तृत करा.

[12]

Q.3

Answer ANY TWO of the following:

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

a) What is ethics according to Socrates?

सॉक्रेटिसच्या मते नीतिशास्त्र म्हणजे काय?

b) Elaborate Plato's Cardinal virtues.

प्लेटोचे मुख्य गुण विस्तृत करा.

c) How does Aristotle define virtue in terms of character?

ॲरिस्टॉटलने सद्गुणाचे वर्णन चारित्र्याच्या संदर्भात कसे केले आहे?

[12]

Q.2

Answer ANY TWO of the following:

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

a) What is the State of Sthitha Prajna as stated in Gita.

गीतेमध्ये सांगितल्याप्रमाणे स्थित प्रजाची अवस्था काय आहे.

b) Explain Dharma as a Philosophy of detachment?

अलिप्ततेचे तत्वज्ञान म्हणून धर्माचे स्पष्टीकरण करा?

c) Describe Rta and Rna.

Rta आणि Rna चे वर्णन करा.

[12]

Q.6

Write short notes on: (ANY THREE)

टीपा लिहा: (कोणतेही तीन)

a) Nishkama Karma yoga

निष्काम कर्म योग

b) Write a note on ethical relativism

नैतिक सापेक्षतावादावर एक टीप लिहा

c) Determinism

निर्धारवाद

d) Purusharthas

पुरुषार्थ

[12]

(P.T.O)

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions from the following.
खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
2) **Attempt Sub-Question A or B from Q1 to Q2.**
प्रश्न १ ते प्रश्न २ मध्युन उपप्रश्न अ किंवा ब सोडवा.
3) Figures to the right indicate full marks.
उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात .
4) Do not write anything except seat no. on the question paper.
प्रश्न पत्रिकेवर आसन क्रमांका व्यतिरिक्त दुसरे काही लिहू नये.

Q.1 A) Explain the concept and importance of opinion polls in detail. [15]
जनमत चाचण्यांची संकल्पना आणि महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.

OR

B) Discuss the role and functions of the election commission of India.
भारतीय निवडणूक आयोगाची भूमिका आणि कार्ये यावर चर्चा करा.

Q.2 A) Discuss the need and importance of elections in a democracy. [15]
लोकशाहीमध्ये निवडणुकांची गरज आणि महत्व यावर चर्चा करा.

OR

B) Describe the growth and development of the study of psephology in detail.
निवडणूक विषयक वर्तनाच्या अध्ययनाची (सेफॉलॉजी) वाढ आणि विकास सविस्तर विशद करा.

Q.3 Write short notes: (Any THREE) [15]
टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

A) Criminalisation of politics	राजकारणाचे गुन्हेगारीकरण
B) Exit Polls	निर्गम मतानुमान
C) State elections	राज्यातील निवडणुका
D) Sampling techniques	नमुना चाचणी

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) Attempt **ANY TWO** questions from the following.
खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
2) **Attempt Sub-Question A or B from Q1 to Q2.**
प्रश्न १ ते प्रश्न २ मध्युन उपप्रश्न अ किंवा ब सोडवा.
3) Figures to the right indicate full marks.
उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात .
4) Do not write anything except seat no. on the question paper.
प्रश्न पत्रिकेवर आसन क्रमांका व्यतिरिक्त दुसरे काही लिहू नये.

Q.1 A) Explain the concept and importance of opinion polls in detail. [15]
जनमत चाचण्यांची संकल्पना आणि महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.

OR

B) Discuss the role and functions of the election commission of India.
भारतीय निवडणूक आयोगाची भूमिका आणि कार्ये यावर चर्चा करा.

Q.2 A) Discuss the need and importance of elections in a democracy. [15]
लोकशाहीमध्ये निवडणुकांची गरज आणि महत्व यावर चर्चा करा.

OR

B) Describe the growth and development of the study of psephology in detail.
निवडणूक विषयक वर्तनाच्या अध्ययनाची (सेफॉलॉजी) वाढ आणि विकास सविस्तर विशद करा.

Q.3 Write short notes: (Any THREE) [15]
टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

A) Criminalisation of politics	राजकारणाचे गुन्हेगारीकरण
B) Exit Polls	निर्गम मतानुमान
C) State elections	राज्यातील निवडणुका
D) Sampling techniques	नमुना चाचणी

Time: 02 hrs

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 **Fill in the blanks and rewrite it:**

[12]

रिकाम्या जागा भरा आणि वाक्य पुन्हा लिहा:

- i) A researcher finds that as the number of hours worked per week increases, the level of marital estrangement in employees also increases. This is an example of _____ correlation.
एका संशोधकाला असे आढळते की आठवड्यात काम केलेल्या तासांची संख्या वाढत जाते तसेतसे कर्मचाऱ्यांमधील वैवाहिक दुराव्याचे प्रमाणदेखील वाढते. हे _____ सहसंबंधाचे उदाहरण आहे.
- ii) The _____ are the sex glands, including the ovaries in the female and the testes in the male.
_____ या लैंगिक ग्रंथी आहेत, ज्यामध्ये स्त्रियांमध्ये अंडाशय (ovaries) आणि पुरुषांमध्ये वृषण (testes) यांचा समावेश होतो.
- iii) The _____ carries messages between the body and the brain and controls reflexes.
_____ शरीर आणि मेंदू यांच्यामध्ये संदेश वाहून नेतो आणि प्रतिक्षिप्त क्रिया (reflexes) नियंत्रित करतो.
- iv) _____ occurs when people experience unpleasant stressors.
जेव्हा लोक अप्रिय तणावकारक परिस्थितींचा (stressors) अनुभव घेतात तेव्हा _____ उद्भवते.
- v) The _____ is the specialized cell in the nervous system that receives and sends messages within that system.
_____ ही मज्जासंस्थेतील विशेषीकृत पेशी आहे जी त्या प्रणालीमध्ये संदेश प्राप्त करते आणि पाठवते.
- vi) In a(n) _____ conflict, a person must choose or not choose a goal that has both positive and negative aspects.
_____ संघर्षात, एखाद्या व्यक्तीला अशा द्येयाची निवड करावी किंवा न करावी लागते ज्यामध्ये सकारात्मक तसेच नकारात्मक दोन्ही पैलू असतात.
- vii) Coping by eliminating the source of stress through action is called _____.
क्रियेच्या माध्यमातून तणावाच्या मूळ कारणाला दूर करून सामना करण्याच्या प्रक्रियेला _____ असे म्हणतात.
- viii) _____ is the cessation of ovulation and menstrual cycles, marking the end of a woman's reproductive capability.
अंडोत्सर्जन आणि मासिक पाळीची प्रक्रिया थांबणे, ज्यामुळे स्त्रीच्या प्रजनन क्षमतेचा शेवट होतो, याला _____ म्हणतात.

(P.T.O)

ix) _____ cannot prove cause and effect.
_____ कारण आणि परिणाम (cause and effect) सिद्ध करू शकत नाही.

x) Infants are born with involuntary behavior patterns called _____.
बालकांचा जन्म _____ म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या अनैच्छिक वर्तन नमुन्यांसह (involuntary behaviour patterns) होतो.

xi) The _____ period lasts from 2 to 8 weeks after fertilization, during which major organs and structures develop.
_____ कालावधी निषेचनानंतर २ ते ८ आठवड्यांपर्यंत सुरु राहतो, ज्यामध्ये मुख्य अवयव आणि संरचना विकसित होतात.

xii) When only participants do not know group assignment, it is a _____ study.
जेव्हा फक्त सहभागी (participants) ला गटाचे (group) वितरण माहिती नसते, तेव्हा त्यास _____ अभ्यास म्हणतात.

Q.2 Answer ANY ONE of the following: [12]

खालीलपैकी कोणतेही एक प्रश्न सोडवा:

i) What is correlation? Explain how researchers use the correlational technique to study relationships between two or more variables.
सहसंबंध म्हणजे काय? संशोधक दोन किंवा अधिक चलांमधील संबंधांचा अभ्यास करण्यासाठी सहसंबंध तंत्राचा वापर करतात ते स्पष्ट करा.

ii) What are the common ethical guidelines for doing research with people? Explain why psychologists use animals in their research.
लोकांसोबत संशोधन करण्यासाठी सामान्य नैतिक मार्गदर्शक तत्वे कोणती आहेत? मानसशास्त्रज्ञ त्यांच्या संशोधनात प्राण्यांचा वापर का करतात ते स्पष्ट करा.

Q.3 Answer ANY ONE of the following: [12]

खालीलपैकी कोणतेही एक प्रश्न सोडवा:

i) Explain the different structure of the Hind brain and lobes in the Cerebral hemisphere.
सेरेब्रल गोलार्धातील हिंद मेंदू आणि लोब्सची वेगवेगळी रचना स्पष्ट करा.

ii) What is a Neuron? Identify the parts and functions of neuron. Support your answer with a Diagram and elaborate on what is an action potential?
न्यूरॉन म्हणजे काय? न्यूरॉनचे भाग आणि कार्ये ओळखा. तुमच्या उत्तराचे आकृतीसह समर्थन करा आणि कृती क्षमता म्हणजे काय ते स्पष्ट करा.

Q.4 Write Short Notes on: (ANY THREE) [12]

टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

i) Erikson's Psychosocial Stages of Development
एरिक्सनच्या विकासाचे मानसिक सामाजिक टप्पे

ii) The physical changes and health issues associated with adulthood.
प्रौढत्वाशी संबंधित शारीरिक बदल आणि आरोग्य समस्या.

iii) Major Memory ability changes that happen during adulthood.
प्रौढावस्थेत होणारे प्रमुख स्मरणशक्तीतील बदल.

- iv) Four theories of why aging occurs.
वृद्धत्व का येते याचे चार सिद्धांत.
- v) The process of fertilization, including the twinning process.
जुळ्या बाळांच्या जन्म प्रक्रियेसह गर्भाधान प्रक्रिया.

Q.5 Write Short Notes on: (ANY THREE)

[12]

टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

- i) The stages of the general adaptation syndrome.
सामान्य अनुकूलन सिंड्रोमचे टप्पे.
- ii) Impact of stress on the immune system.
रोगप्रतिकारक शक्तीवर ताणाचा परिणाम.
- iii) Problem-focused and emotion-focused coping strategies to stress.
ताणतणावाचा सामना करण्यासाठी समस्या-केंद्रित आणि भावना-केंद्रित रणनीती.
- iv) Cultural differences in coping with stress.
ताणतणावाचा सामना करताना सांस्कृतिक फरक.
- v) Cognitive factors in stress
तणावातील संज्ञानात्मक घटक

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) Attempt ANY FOUR out of SIX questions:

खालील सहा पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्न पत्रिकेवर आसन क्रमांका व्यतिरिक्त दुसरे काही लिहू नये.

Q.1 Explain the key historical and intellectual factors that led to the emergence [15] of Sociology as a distinct academic discipline. Evaluate this development by discussing how sociology's relationship with other Social Sciences, such as History and Economics, has shaped its unique perspective on society.

समाजशास्त्राचा एक वेगळा शैक्षणिक विषय म्हणून उदयास येण्यामागील प्रमुख ऐतिहासिक आणि बौद्धिक घटक स्पष्ट करा. इतिहास आणि अर्थशास्त्र यासारख्या इतर सामाजिक शास्त्रांशी समाजशास्त्राचा संबंध कसा आहे यावर चर्चा करून या विकासाचे मूल्यांकन करा.

Q.2 Explain Karl Marx's central arguments on Class Conflict within a capitalist [15] society. Discuss his concepts of the bourgeoisie, the proletariat, exploitation, and alienation, and explain how they contribute to his theory of inevitable social change.

भांडवलशाही समाजातील वर्ग संघर्षवरील कार्ल मार्क्सचे केंद्रीय युक्तिवाद स्पष्ट करा. बुर्जुआ, सर्वहारा वर्ग, शोषण आणि परकेपणा या त्यांच्या संकल्पनांवर चर्चा करा आणि अपरिहार्य सामाजिक बदलाच्या त्यांच्या सिद्धांतात ते कसे योगदान देतात ते स्पष्ट करा.

Q.3 Describe the key characteristics of hunting and gathering societies and [15] explain their significance in the broader evolutionary path of human society. Discuss how the shift away from this mode of existence impacted social structure, economy, and culture.

शिकार आणि गोळा करणाऱ्या समाजांची प्रमुख वैशिष्ट्ये सांगा आणि मानवी समाजाच्या व्यापक उत्कांती मार्गात त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा. अस्तित्वाच्या या पद्धतीपासून दूर जाण्याचा सामाजिक रचना, अर्थव्यवस्था आणि संस्कृतीवर कसा परिणाम झाला यावर चर्चा करा.

Q.4 Analyze the profound changes brought about by the emergence of the [15] 'Network Society' in the post-industrial era. Discuss how the shift to an informational and networked economy has reshaped social institutions, social relationships, and the experience of time and space.

औद्योगिकोत्तर युगात नेटवर्क सोसायटीच्या उदयामुळे झालेल्या गंभीर बदलांचे विश्लेषण करा. माहिती आणि नेटवर्क अर्थव्यवस्थेकडे होणाऱ्या संक्रमणामुळे सामाजिक संस्था, सामाजिक संबंध आणि काळ आणि अवकाशाचा अनुभव कसा बदलला आहे यावर चर्चा करा.

Q.5 Distinguish between cultural diversity and cultural differences. Discuss how [15] the concept of cultural universals — such as language, family, and religion - can exist amidst the great variations found within and across societies.

सांस्कृतिक विविधता आणि सांस्कृतिक फरक यांच्यातील फरक ओळखा. समाजात आणि समाजांमध्ये आढळणाऱ्या मोठ्या फरकांमध्ये - भाषा, कुटुंब आणि धर्म - यासारख्या सांस्कृतिक सार्वत्रिक संकल्पना कशा अस्तित्वात असू शकतात यावर चर्चा करा.

Q.6 Distinguish between culture, subculture, and counterculture. Use specific [15] examples to illustrate how a subculture can both coexist with and differ from the dominant culture, whereas a counterculture fundamentally challenges its core values.

संस्कृती, उपसंस्कृती आणि प्रतिसंस्कृती यांच्यातील फरक ओळखा. विशिष्ट उदाहरणे वापरून हे स्पष्ट करा की उपसंस्कृती प्रबळ संस्कृतीसोबत कशी एकत्र राहू शकते आणि वेगळी कशी असू शकते, तर प्रतिसंस्कृती मूलभूतपणे तिच्या मूळ मूल्यांना आव्हान देते.

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) Attempt ANY FOUR out of SIX questions:

खालील सहा पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्न पत्रिकेवर आसन क्रमांका व्यतिरिक्त दुसरे काही लिहू नये.

Q.1 Explain the key historical and intellectual factors that led to the emergence [15] of Sociology as a distinct academic discipline. Evaluate this development by discussing how sociology's relationship with other Social Sciences, such as History and Economics, has shaped its unique perspective on society.

समाजशास्त्राचा एक वेगळा शैक्षणिक विषय म्हणून उदयास येण्यामागील प्रमुख ऐतिहासिक आणि बौद्धिक घटक स्पष्ट करा. इतिहास आणि अर्थशास्त्र यासारख्या इतर सामाजिक शास्त्रांशी समाजशास्त्राचा संबंध कसा आहे यावर चर्चा करून या विकासाचे मूल्यांकन करा.

Q.2 Explain Karl Marx's central arguments on Class Conflict within a capitalist [15] society. Discuss his concepts of the bourgeoisie, the proletariat, exploitation, and alienation, and explain how they contribute to his theory of inevitable social change.

भांडवलशाही समाजातील वर्ग संघर्षावरील कार्ल मार्क्सचे केंद्रीय युक्तिवाद स्पष्ट करा. बुर्जुआ, सर्वहारा वर्ग, शोषण आणि परकेपणा या त्यांच्या संकल्पनांवर चर्चा करा आणि अपरिहार्य सामाजिक बदलाच्या त्यांच्या सिद्धांतात ते कसे योगदान देतात ते स्पष्ट करा.

Q.3 Describe the key characteristics of hunting and gathering societies and [15] explain their significance in the broader evolutionary path of human society. Discuss how the shift away from this mode of existence impacted social structure, economy, and culture.

शिकार आणि गोळा करणाऱ्या समाजांची प्रमुख वैशिष्ट्ये सांगा आणि मानवी समाजाच्या व्यापक उत्कांती मार्गात त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा. अस्तित्वाच्या या पद्धतीपासून दूर जाण्याचा सामाजिक रचना, अर्थव्यवस्था आणि संस्कृतीवर कसा परिणाम झाला यावर चर्चा करा.

Q.4 Analyze the profound changes brought about by the emergence of the [15] 'Network Society' in the post-industrial era. Discuss how the shift to an informational and networked economy has reshaped social institutions, social relationships, and the experience of time and space.

औद्योगिकोत्तर युगात नेटवर्क सोसायटीच्या उदयामुळे झालेल्या गंभीर बदलांचे विश्लेषण करा. माहिती आणि नेटवर्क अर्थव्यवस्थेकडे होणाऱ्या संक्रमणामुळे सामाजिक संस्था, सामाजिक संबंध आणि काळ आणि अवकाशाचा अनुभव कसा बदलला आहे यावर चर्चा करा.

Q.5 Distinguish between cultural diversity and cultural differences. Discuss how [15] the concept of cultural universals — such as language, family, and religion - can exist amidst the great variations found within and across societies.

सांस्कृतिक विविधता आणि सांस्कृतिक फरक यांच्यातील फरक ओळखा. समाजात आणि समाजांमध्ये आढळणाऱ्या मोठ्या फरकांमध्ये - भाषा, कुटुंब आणि धर्म - यासारख्या सांस्कृतिक सार्वत्रिक संकल्पना कशा अस्तित्वात असू शकतात यावर चर्चा करा.

Q.6 Distinguish between culture, subculture, and counterculture. Use specific [15] examples to illustrate how a subculture can both coexist with and differ from the dominant culture, whereas a counterculture fundamentally challenges its core values.

संस्कृती, उपसंस्कृती आणि प्रतिसंस्कृती यांच्यातील फरक ओळखा. विशिष्ट उदाहरणे वापरून हे स्पष्ट करा की उपसंस्कृती प्रबळ संस्कृतीसोबत कशी एकत्र राहू शकते आणि वेगळी कशी असू शकते, तर प्रतिसंस्कृती मूलभूतपणे तिच्या मूळ मूल्यांना आव्हान देते.

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Fill in the blanks and rewrite the sentence:** [10]

- A) An experiment conducted in a controlled environment is called a _____ experiment.
- B) The systematic procedure of gaining knowledge through observation and experimentation is called the _____.
- C) A testable prediction in research is called a _____.
- D) The variable that is measured is called the _____ variable.
- E) In _____ sampling, not all members of the population have an equal chance of selection.
- F) Protecting the privacy of research participants is known as _____.
- G) When the relationship between two variables is measured without manipulation, it is called _____ research.
- H) A group discussion guided by the researcher to collect data is called a _____ group.
- I) The process of interpreting and organising non-numerical data is called _____ analysis.
- J) An in-depth investigation of an individual or small group is called a _____ study.

Q.2 **Answer ANY ONE of the following:** [10]

- A) Discuss sampling in psychological research and various types of sampling methods.
- B) Discuss about the Ethics and goals of psychological research.

Q.3 **Write Short notes: (ANY THREE)** [10]

- A) Field Experimental Research
- B) Interviews as a qualitative data collection method
- C) Case Study Method
- D) Focus groups & Document analysis
- E) Observational Research

ଓଡ଼ିଆ

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

Q.1 **Fill in the blanks and rewrite the sentence:** [10]

- A) An experiment conducted in a controlled environment is called a _____ experiment.
- B) The systematic procedure of gaining knowledge through observation and experimentation is called the _____.
- C) A testable prediction in research is called a _____.
- D) The variable that is measured is called the _____ variable.
- E) In _____ sampling, not all members of the population have an equal chance of selection.
- F) Protecting the privacy of research participants is known as _____.
- G) When the relationship between two variables is measured without manipulation, it is called _____ research.
- H) A group discussion guided by the researcher to collect data is called a _____ group.
- I) The process of interpreting and organising non-numerical data is called _____ analysis.
- J) An in-depth investigation of an individual or small group is called a _____ study.

Q.2 **Answer ANY ONE of the following:** [10]

- A) Discuss sampling in psychological research and various types of sampling methods.
- B) Discuss about the Ethics and goals of psychological research.

Q.3 **Write Short notes: (ANY THREE)** [10]

- A) Field Experimental Research
- B) Interviews as a qualitative data collection method
- C) Case Study Method
- D) Focus groups & Document analysis
- E) Observational Research

ଓଡ଼ିଆ

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.
 प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1

Answer ANY TWO of the following:**खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:**

A) Explain the meaning and significance of microeconomics.
 सूक्ष्मअर्थशास्त्राचा अर्थ व महत्व स्पष्ट करा.
 B) Write a note on positive economics.
 सकारात्मक अर्थशास्त्रावर टिपण लिहा.
 C) Discuss the basic problems of an economy with examples.
 अर्थव्यवस्थेच्या मूलभूत समस्या उदाहरणासह स्पष्ट करा.

Q.2

Answer ANY TWO of the following:**खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:**

A) Discuss meaning and determinants of demand.
 मागणीचा अर्थ व निर्धारक यावर चर्चा करा.
 B) Derive an individual supply curve with the help of an Individual supply schedule
 वैयक्तिक पुरवठा तक्त्याच्या साहाय्याने वैयक्तिक पुरवठा वक्र काढा.
 C) Explain the changes in demand and shift in demand curve.
 मागणीतील बदल व मागणी वक्रातील स्थलांतर स्पष्ट करा.

Q.3

Answer ANY TWO of the following:

[15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) Explain consumer's equilibrium with the help of utility and price.
 उपयुक्तता व किंमत यांच्या साहाय्याने ग्राहकाचे संतुलन स्पष्ट करा.
 B) Explain the different properties of an indifference curve.
 उदासीनता वक्राच्या विविध गुणधर्माचे स्पष्टीकरण द्या.
 C) Discuss the meaning & properties of a budget line.
 अंदाजरेषेचा (Budget Line) अर्थ व गुणधर्म स्पष्ट करा.

Q.4

Answer (ANY TWO) of the following:

[15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) Distinguish between price elasticity and income elasticity of demand.
 किंमत लवचिकता व उत्पन्न लवचिकता यांतील फरक स्पष्ट करा.
 B) What are the different methods of measuring elasticity?
 लवचिकतेचे मापन करण्याच्या विविध पद्धती कोणत्या ते सांगा?
 C) Explain the concept of consumer's surplus.
 ग्राहक आधिक्याचा (Consumer's Surplus) संकल्पना स्पष्ट करा.

अशा•पृष्ठ

(P.T.O)

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) Figures to the right indicate full marks.
 उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.
 3) Do not write anything except seat no. on the question paper.
 प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1

Answer ANY TWO of the following:**खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:**

A) Explain the meaning and significance of microeconomics.
 सूक्ष्मअर्थशास्त्राचा अर्थ व महत्त्व स्पष्ट करा.
 B) Write a note on positive economics.
 सकारात्मक अर्थशास्त्रावर टिपण लिहा.
 C) Discuss the basic problems of an economy with examples.
 अर्थव्यवस्थेच्या मूलभूत समस्या उदाहरणासह स्पष्ट करा.

Q.2

Answer ANY TWO of the following:**खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:**

A) Discuss meaning and determinants of demand.
 मागणीचा अर्थ व निर्धारक यावर चर्चा करा.
 B) Derive an individual supply curve with the help of an Individual supply schedule
 वैयक्तिक पुरवठा तक्त्याच्या साहाय्याने वैयक्तिक पुरवठा वक्र काढा.
 C) Explain the changes in demand and shift in demand curve.
 मागणीतील बदल व मागणी वक्रातील स्थलांतर स्पष्ट करा.

Q.3

Answer ANY TWO of the following:

[15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) Explain consumer's equilibrium with the help of utility and price.
 उपयुक्तता व किंमत यांच्या साहाय्याने ग्राहकाचे संतुलन स्पष्ट करा.
 B) Explain the different properties of an indifference curve.
 उदासीनता वक्राच्या विविध गुणधर्माचे स्पष्टीकरण द्या.
 C) Discuss the meaning & properties of a budget line.
 अंदाजरेषेचा (Budget Line) अर्थ व गुणधर्म स्पष्ट करा.

Q.4

Answer (ANY TWO) of the following:

[15]

खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

A) Distinguish between price elasticity and income elasticity of demand.
 किंमत लवचिकता व उत्पन्न लवचिकता यांतील फरक स्पष्ट करा.
 B) What are the different methods of measuring elasticity?
 लवचिकतेचे मापन करण्याच्या विविध पद्धती कोणत्या ते सांगा?
 C) Explain the concept of consumer's surplus.
 ग्राहक आधिक्याचा (Consumer's Surplus) संकल्पना स्पष्ट करा.

अ॒३०४७८

(P.T.O)

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) पुढीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
2) प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

प्र. १	नाटक या साहित्य प्रकारचे विविध घटक स्पष्ट करा.	[१५]
प्र. २	ढोलताशे या एकांकिकेतील कथानकाचे आणि पात्र चित्रणाचे विशेष [१५] सोदाहरण स्पष्ट करा.	
प्र. ३	उतारा या एकांकिकेच्या कथानकाचे आणि पात्र चित्रणाचे विशेष सोदाहरण [१५] स्पष्ट करा.	
प्र. ४	नैसर्गिक आणि मानवनिर्मित आपत्तीचे शेतकरी जीवनावरील परिणाम [१५] 'आकडा' या नाटकाच्या संदर्भात स्पष्ट करा.	
प्र. ५	पुढीलपैकी टीपा लिहा: (कोणत्याही तीन)	[१५]
१)	शोकात्मिका	
२)	ढोलताशे मधील अक्षय	
३)	उतारा या एकांकिकेतील प्रकाश	
४)	'आकडा' या एकांकिकेचा शेवट	
५)	तमाशामधील बतावणी	

(P.T.O)

प्र. ६ पुढीलपैकी प्रश्न सोडवा: (कोणतेही पंधरा) [१५]

१) भारतीय नाट्य पंरपरेतील सर्वात प्राचीन ग्रंथ कोणता?
२) भरतमूनी यांनी लिहिलेल्या नाट्य विषयक ग्रंथाचे नाव सांगा.
३) पौराणिक आशय असणाऱ्या नाटकास कोणते नाटक म्हणतात?
४) चर्चा नाटक हा शब्द पाश्चात्य रंगभूमीवरील कोणत्या नाटककाराच्या संदर्भात प्राधान्याने वापरला जातो.
५) १९९० नंतर मराठी रंगभूमीवर आलेल्या कोणत्याही दोन चर्चा नाटकांची नावे सांगा.
६) ढोलताशे या नाटकात स्वतःच्या घरातून मिरवणूक न पाहण्याचा आणि इतरांनाही पाहू न देण्याचा निर्णय कोणी घेतला आहे?
७) अक्षयच्या काकू कोणत्या शहरातून मिरवणूक पाहण्यासाठी अक्षयच्या घरी आल्या आहेत?
८) अक्षयच्या काकूना कोणता आजार आहे?
९) पंढरीचा मृत्यु कशामुळे होतो?
१०) 'विच्छा माझी पुरी करा' मधील बतावणीत 'लोकनाट्याला तुफान गर्दा आणण्यासाठी मार्केटची बाई हवी' असे कोण म्हणते?
११) 'विच्छा माझी पुरी करा' मधील बतावणीत शाहीर कोणाचा शोध घेत आहे?
१२) 'विच्छा माझी पुरी करा' मधील राजा कोणत्या नगरीचा आहे?
१३) प्रधानजी कोतवाल पदाकरिता कोणाची निवड करतो?
१४) उताऱ्याची टोपली गुजाकाकीला डोक्यावरून खाली ठेवायला कोण सांगते?
१५) रक्ताने माखलेले प्रकाशचे कपडे पिशवीतून कोण बाहेर काढते?
१६) सुकळ्याच्या डोक्यात काठीने प्रहार कोण करते?
१७) ताताच्या सुनेचे नाव सांगा.
१८) पंढरीच्या पत्नीचे नाव सांगा.

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) पुढीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
2) प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

प्र. १	नाटक या साहित्य प्रकारचे विविध घटक स्पष्ट करा.	[१५]
प्र. २	ढोलताशे या एकांकिकेतील कथानकाचे आणि पात्र चित्रणाचे विशेष [१५] सोदाहरण स्पष्ट करा.	
प्र. ३	उतारा या एकांकिकेच्या कथानकाचे आणि पात्र चित्रणाचे विशेष सोदाहरण [१५] स्पष्ट करा.	
प्र. ४	नैसर्गिक आणि मानवनिर्मित आपत्तीचे शेतकरी जीवनावरील परिणाम [१५] 'आकडा' या नाटकाच्या संदर्भात स्पष्ट करा.	
प्र. ५	पुढीलपैकी टीपा लिहा: (कोणत्याही तीन) 1) शोकात्मिका 2) ढोलताशे मधील अक्षय 3) उतारा या एकांकिकेतील प्रकाश 4) 'आकडा' या एकांकिकेचा शेवट 5) तमाशामधील बतावणी	[१५]

(P.T.O)

प्र. ६ पुढीलपैकी प्रश्न सोडवा: (कोणतेही पंधरा) [१५]

१) भारतीय नाट्य पंरपरेतील सर्वात प्राचीन ग्रंथ कोणता?
२) भरतमूनी यांनी लिहिलेल्या नाट्य विषयक ग्रंथाचे नाव सांगा.
३) पौराणिक आशय असणाऱ्या नाटकास कोणते नाटक म्हणतात?
४) चर्चा नाटक हा शब्द पाश्चात्य रंगभूमीवरील कोणत्या नाटककाराच्या संदर्भात प्राधान्याने वापरला जातो.
५) १९९० नंतर मराठी रंगभूमीवर आलेल्या कोणत्याही दोन चर्चा नाटकांची नावे सांगा.
६) ढोलताशे या नाटकात स्वतःच्या घरातून मिरवणूक न पाहण्याचा आणि इतरांनाही पाहू न देण्याचा निर्णय कोणी घेतला आहे?
७) अक्षयच्या काकू कोणत्या शहरातून मिरवणूक पाहण्यासाठी अक्षयच्या घरी आल्या आहेत?
८) अक्षयच्या काकूना कोणता आजार आहे?
९) पंढरीचा मृत्यु कशामुळे होतो?
१०) 'विच्छा माझी पुरी करा' मधील बतावणीत 'लोकनाट्याला तुफान गर्दा आणण्यासाठी मार्केटची बाई हवी' असे कोण म्हणते?
११) 'विच्छा माझी पुरी करा' मधील बतावणीत शाहीर कोणाचा शोध घेत आहे?
१२) 'विच्छा माझी पुरी करा' मधील राजा कोणत्या नगरीचा आहे?
१३) प्रधानजी कोतवाल पदाकरिता कोणाची निवड करतो?
१४) उताऱ्याची टोपली गुजाकाकीला डोक्यावरून खाली ठेवायला कोण सांगते?
१५) रक्ताने माखलेले प्रकाशचे कपडे पिशवीतून कोण बाहेर काढते?
१६) सुकळ्याच्या डोक्यात काठीने प्रहार कोण करते?
१७) ताताच्या सुनेचे नाव सांगा.
१८) पंढरीच्या पत्नीचे नाव सांगा.

Note: 1) **ALL** questions are **COMPULSORY**.
 सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.
 उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.
 प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 **Fill in the blanks and rewrite the sentence:** [10]

रिकाम्या जागा भरा आणि वाक्य पुन्हा लिहा:

A) Empathy is a key component of a critical behavior called _____ behavior, which is any act performed with the goal of benefiting another person.
 सहानुभूती (Empathy) ही एक महत्वाची घटक आहे _____ वर्तनाची, जे दुसऱ्या व्यक्तीच्या कल्याणासाठी केलेल्या कृतीस संदर्भित करते.

B) _____ listening is the most useful and important listening skill.
 _____ ऐकणे हे सर्वात उपयुक्त आणि महत्वाचे ऐकणे आहे.

C) The Johari Window is a model that describes the process of human interaction and divides personal awareness into four quadrants: open, hidden, blind, and _____.
 जोहरी विंडो हे एक मॉडेल आहे जे मानवी परस्परसंवादाची प्रक्रिया स्पष्ट करते आणि व्यक्तीच्या जाणीवेचे चार भागात विभाजन करते: ज्ञान (open/known), लपलेला (hidden), अज्ञाण (blind) आणि _____.

D) _____ barriers arise due to noise, distance, or faulty equipment.
 _____ अडथळे हे आवाज अंतर किंवा दोषपूर्ण उपकरणांमुळे निर्माण होतात.

E) The five dimensions of vocal messages form the acronym _____.
 स्वरयुक्त संदेशांच्या पाच परिमाणांमधून तयार होणारे संक्षिप्त रूप (acronym) म्हणजे _____.

F) _____ is the way we speak to ourselves.
 _____ हे आपल्याला स्वतःशी बोलण्याची पद्धत आहे.

G) In SWOT analysis, what does the letter 'T' stand for _____.
 SWOT विश्लेषणात 'T' म्हणजे _____.

H) The ability to be sensitive to another person's situation and feel their emotions called _____.
 दुसऱ्या व्यक्तीच्या परिस्थितीबाबत संवेदनशील होण्याची आणि त्यांच्या भावना जाणून घेण्याची क्षमता म्हणजे _____.

I) Assertive communicators use “_____” statements.
 दृढ संवाद करणारे व्यक्ती _____ विधानांचा वापर करतात.

J) A fully functioning and effective team is seen in the _____ stage.
 पूर्णपणे कार्यरत आणि प्रभावी संघ (team) ही _____ ह्या पायरीमध्ये बघण्यात येते.

Q.2

Answer the following question: (ANY ONE)

[10]

खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तरे लिहा:

A) Discuss the Life Skills Approach in education and mention the need for and importance of imbibing life skills in our daily life.

शिक्षणातील जीवन कौशल्य दृष्टिकोनावर चर्चा करा आणि आपल्या दैनंदिन जीवनात जीवन कौशल्य आत्मसात करण्याची गरज व महत्व लिहा.

B) Elaborate on the concept and components of 'self-concept' also use the Johari Window model to explain how it helps in increasing self-awareness.

स्वतःच्या संकल्पनेच्या संकल्पनेवर सविस्तर चर्चा करा आणि स्वतःच्या संकल्पनेचे घटक समजावून सांगण्यासाठी. जोहरी विंडो मॉडेलचा वापर करून ते स्पष्ट करा आणि हे मॉडेल स्वतःबद्दलची जाणीव वाढण्यासाठी कसे मदत करते ते लिहा.

Q.3

Write a short note on: (ANY THREE)

[10]

टिपा लिहा: (कोणत्याही तीन)

- A) Types of communication Styles
संवाद शैलीच्या प्रकारांबद्दल लिहा
- B) Stages of Team Development
संघ विकासाच्या टप्प्यांबद्दल स्पष्ट करा
- C) Steps to effective listening with examples
प्रभावी ऐकण्याच्या पायऱ्या उदारणांसह मांडा
- D) Stages and Development of Interpersonal Relationships.
आंतरव्यक्तिक नातेसंबंधांचे टप्पे आणि त्यांचा विकास स्पष्ट करा.
- E) Elements of the Passive Style
निष्क्रिय संवाद शैलीतील घटक नमूद करा.

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **Attempt ANY TWO questions.**

कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Define 'Gerontology' and discuss its multidisciplinary nature, [15] outlining the key areas of study related to aging.
वृद्धत्वशास्त्राची व्याख्या करा आणि त्याच्या बहुविद्याशाखीय स्वरूपाची चर्चा करा, वृद्धत्वाशी संबंधित अभ्यासाच्या प्रमुख क्षेत्रांची रूपरेषा द्या.

Q.2 Analyze the key risks and challenges for senior citizens that are [15] not adequately addressed by existing government policies and programs in India.
भारतातील विद्यमान सरकारी धोरणे आणि कार्यक्रमांद्वारे ज्येष्ठ नागरिकांसाठी असलेल्या प्रमुख जोखीम आणि आव्हान, जे पुरेसे संबोधित केले जात नाहीत, त्यांचे विश्लेषण करा.

Q.3 **Write short notes on the following: (ANY TWO)** [15]
टीपा लिहा: (कोणत्याही दोन)
A) Social construction of aging
वृद्धत्वाची सामाजिक बांधणी
B) Social gerontology
सामाजिक जेरोन्टोलॉजी
C) Role of healthcare infrastructure
आरोग्य सेवा विषयक पायाभूत सुविधांची भूमिका
D) Promotion of active aging
सक्रिय वृद्धत्वाचा प्रचार

Seat no:	
----------	--

Time: 01 hr

Max. Marks. 30

Note: 1) **Attempt ANY TWO questions.**

कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

3) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 Define 'Gerontology' and discuss its multidisciplinary nature, [15] outlining the key areas of study related to aging.
वृद्धत्वशास्त्राची व्याख्या करा आणि त्याच्या बहुविद्याशाखीय स्वरूपाची चर्चा करा, वृद्धत्वाशी संबंधित अभ्यासाच्या प्रमुख क्षेत्रांची रूपरेषा द्या.

Q.2 Analyze the key risks and challenges for senior citizens that are [15] not adequately addressed by existing government policies and programs in India.
भारतातील विद्यमान सरकारी धोरणे आणि कार्यक्रमांद्वारे ज्येष्ठ नागरिकांसाठी असलेल्या प्रमुख जोखीम आणि आव्हान, जे पुरेसे संबोधित केले जात नाहीत, त्यांचे विश्लेषण करा.

Q.3 **Write short notes on the following: (ANY TWO)** [15]
टीपा लिहा: (कोणत्याही दोन)
A) Social construction of aging
वृद्धत्वाची सामाजिक बांधणी
B) Social gerontology
सामाजिक जेरोन्टोलॉजी
C) Role of healthcare infrastructure
आरोग्य सेवा विषयक पायाभूत सुविधांची भूमिका
D) Promotion of active aging
सक्रिय वृद्धत्वाचा प्रचार

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) Attempt **ANY FOUR** questions from the following.

खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

2) Attempt Sub-Question A or B from Q1 to Q5.

प्रश्न १ ते प्रश्न ५ मध्यून उपप्रश्न अ किंवा ब सोडवा.

3) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

4) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 A) Discuss the federal and unitary features of the constitution of India. [15]

भारतीय राज्यघटनेची संघराज्यात्मक व एकसंघीय वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

OR

B) Describe the components of the preamble of the constitution in brief. [15]

राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेचे घटक थोडक्यात विशद करा.

Q.2 A) Explain briefly the fundamental rights enumerated in part III of the constitution. [15]

राज्यघटनेच्या भाग III मध्ये नमूद केलेल्या मूलभूत अधिकारांचे थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या.

OR

B) Explain the significance and implementation of the DPSP. [15]

राज्य धोरणाच्या मार्गदर्शक तत्वांचे महत्व व अंमलबजावणी स्पष्ट करा.

Q.3 A) Describe the powers and functions of the Indian parliament. [15]
भारतीय संसदेचे अधिकार व कार्ये विशद करा.

OR

B) Discuss the salient features of the Indian judiciary. [15]
भारतीय न्यायव्यवस्थेच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

Q.4 A) Explain the efforts at reforming the centre-state relations. [15]
केंद्र-राज्य संबंध सुधारण्याच्या प्रयत्नांचे स्पष्टीकरण करा.

OR

B) Describe the administrative relations between the centre and states. [15]
केंद्र व राज्यांतील प्रशासकीय संबंध विशद करा.

Q.5 A) Write a detail note on the Supreme Court of India. [15]
भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयावर सविस्तर टिप्पण लिहा.

OR

B) Describe the process of amendment as enumerated in the constitution of India. [15]
राज्यघटनेत नमूद केलेली घटनादुरुस्तीची प्रक्रिया विशद करा.

Q.6 **Write short notes on: (ANY THREE)** [15]
टीप लिहा: (कोणत्याही तीन)

- A) Fundamental duties
मूलभूत हक्क
- B) Right to constitutional remedies
घटनात्मक उपायांचा हक्क
- C) Chairman of the Rajya Sabha
राज्य सभेचे सभापती
- D) Lok Sabha
लोकसभा

FYBA-I-REG/ATKT-NEP-OCT-2025-The Constitutional Framework of Indian Polity

Seat no:	
----------	--

Time: 02 hrs

Max. Marks. 60

Note: 1) Attempt **ANY FOUR** questions from the following.

खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

2) **Attempt Sub-Question A or B from Q1 to Q5.**

प्रश्न १ ते प्रश्न ५ मधून उपप्रश्न अ किंवा ब सोडवा.

3) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

4) Do not write anything except seat no. on the question paper.

प्रश्नपत्रिकेवर सीट नंबर शिवाय काहीही लिहू नये.

Q.1 A) Discuss the federal and unitary features of the constitution of India. [15]

भारतीय राज्यघटनेची संघराज्यात्मक व एकसंघीय वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

OR

B) Describe the components of the preamble of the constitution in brief. [15]

राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेचे घटक थोडक्यात विशद करा.

Q.2 A) Explain briefly the fundamental rights enumerated in part III of the constitution. [15]

राज्यघटनेच्या भाग III मध्ये नमूद केलेल्या मूलभूत अधिकारांचे थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या.

OR

B) Explain the significance and implementation of the DPSP. [15]

राज्य धोरणाच्या मार्गदर्शक तत्वांचे महत्व व अंमलबजावणी स्पष्ट करा.

FYBA-I-REG/ATKT-NEP-OCT-2025-The Constitutional Framework of Indian Polity

Q.3 A) Describe the powers and functions of the Indian parliament. [15]
भारतीय संसदेचे अधिकार व कार्ये विशद करा.

OR

B) Discuss the salient features of the Indian judiciary. [15]
भारतीय न्यायव्यवस्थेच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

Q.4 A) Explain the efforts at reforming the centre-state relations. [15]
केंद्र-राज्य संबंध सुधारण्याच्या प्रयत्नांचे स्पष्टीकरण करा.

OR

B) Describe the administrative relations between the centre and states. [15]
केंद्र व राज्यांतील प्रशासकीय संबंध विशद करा.

Q.5 A) Write a detail note on the Supreme Court of India. [15]
भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयावर सविस्तर टिप्पण लिहा.

OR

B) Describe the process of amendment as enumerated in the constitution of India. [15]
राज्यघटनेत नमूद केलेली घटनादुरुस्तीची प्रक्रिया विशद करा.

Q.6 **Write short notes on: (ANY THREE)** [15]
टीप लिहा: (कोणत्याही तीन)

- A) Fundamental duties
मूलभूत हक्क
- B) Right to constitutional remedies
घटनात्मक उपायांचा हक्क
- C) Chairman of the Rajya Sabha
राज्य सभेचे सभापती
- D) Lok Sabha
लोकसभा